

Målilla kyrkogård

Målilla-Gårdveda församling, Linköpings stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Linköpings stift 2006

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Linköpings stift, Kalmar län – en kort historik	5
Kort kyrkogårdshistorik	5
MÅLILLA KYRKOÅRD	6
Sockenbeskrivning	6
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	9
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	13
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOÅRDEN I DESS HELHET	22
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att skapa ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att skapa ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144) anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl

bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, och Östergötlands län samt läns museerna i Jönköpings och Östergötlands län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Linköpings stift, Kalmar län – en kort historik

Linköpings stift bildades i början av 1100-talet och omfattade då Småland, Öland och Gotland. Ur Smålandsdelen bildades 1163 Växjö stift. Sin nuvarande omfattning erhöll Linköpings stift 1603, då södra delen av Kalmar län och Öland avskildes och bildade Kalmar stift, senare 1916 tillfört Växjö stift.

Under medeltid utgjordes Småland av ett tiotal små folkland i gränsområdet mellan västra och östra Götalands slättbygder i norr och de gammaldanska landskapen vid rikets gräns i söder. Kust- och inlandsbygder var glest befolkade och politiskt tycks området ha varit svagare knutet till det svenska riket än övriga landskap. Först i slutet av 1200-talet började området framträda i rikspolitiskt sammanhang. De tidigmedeltida kyrkorna var oftast små enkla träbyggnader utan torn. Först under senare del av medeltiden började man bygga av sten, vilket krävde helt annat kunnande och en större ekonomisk insats. I de förhållandevis fattiga smålandssocknarna fortsatte man dock traditionen att bygga i trä. De stenkyrkor som uppfördes var få och tillkom i huvudsak i de rikare bygderna. Någon större byggverksamhet förekom inte under senmedeltiden och århundradena därefter. I stort stod kyrkorna kvar orörda sånär som på nödvändiga underhållsarbeten och reparationer i samband med krig och annan skadegörelse.

En kraftigt växande befolkning och nya idéströmningar om gudstjänstrummets utformning skapade under 1700- och 1800-talen nya behov. Nu raserades, med några få undantag, flertalet av de gamla otidsenliga kyrkorna och de som blev kvar utsattes för omfattande om- och tillbyggnader. I en kunglig förordning 1776 föreskrevs att de nya byggnaderna skulle uppföras i sten, vilket också bidrog till att äldre träkyrkor dömdes ut och ersattes. Många av de nya kyrkorna ritades av tidens mest framstående arkitekter knutna till det av Kungl. Majt. inrättade Överintendentämbetet, vars uppgift var att granska förslagen till de stora, ljusa och luftiga kyrkorumen utformade enligt den nyklassicistiska tidsandan. För kyrkorna innebar 1800-talets senare del och tidigt 1900-tal en restaurerings- och ombyggnadsperiod, där nyklassicismens rena formspråk övergavs för skiftande stilimiterande ideal. Med alla medel försökte man anpassa såväl gamla som nya kyrkor till de nya idéerna – nygotik, nyrenässans och nybarock. Nya liturgiska och funktionella krav och nya smakriktningar har därefter fortsatt att förändra kyrkorumen in i vår tid.

Linköpings stift omfattar idag Östergötlands län, nordöstra delen av Jönköpings län och norra delen av Kalmar län. Kalmar läns del består av Norra och Södra Tjusts kontrakt samt Sevede-Aspelands kontrakt. Här finns omkring 35 kyrkor och 42 begravningsplatser anlagda före 1940 och skyddade enligt lagen om kulturminnen (SFS1988:950). Av dessa är Pelarne (trä) och S:ta Gertrud i Västervik (sten), Tveta (sten/trä), och Törnsfall (tegel/sten) till ursprung bevarade medeltida kyrkor.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bl a att bränning av kroppar förbjöds. Länge begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravingar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av

ängsliga områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare människors gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats och påkostad gravvård. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografien och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

MÅLILLA KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Målilla kyrkogård 4:22 (4:3, 21:2), Målilla-Gårdveda socken, Hultsfreds kommun, Aspelands härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1751: 746 inv, 1915: 3213 inv, 1958: 2915 inv, 2004: 1902 inv

Sockenbeskrivning

Målilla ligger idag i Hultsfreds kommun utmed det som långt fram i tiden var vägen mellan Kalmar och Stockholm. Inom socknen finns kuperad skogsbygd och jordbrukslätt. Den sistnämnda finns framförallt i anslutning till Emån som rinner i nordvästlig riktning genom hela socknen. Den största gården Hagelsrum är känd sedan 1200-talet. Den ägdes då av medlemmar av Folkungaätten. Den Heliga Birgitta ärvde Hagelsrum av sin morfar och gården kom att hamna i Vadstena klostrets ägo fram till Gustav Vasas indragning av kyrkogods. Därefter har gården ägts av bl.a. familjen Drake, Pilefelt, Pauli och Pechlin. Senare tiders ägare har varit Verner Eklund, Nobelstiftelsen och Södra Skogsägarna. Nuvarande ägare är Anders Johansson som bedriver mjölkproduktion. Under major Paulis tid anlades en masugn

1748. Järnbruk har funnits i Rosenfors. Därutöver har möbeltillverkning och mekaniska verkstäder varit viktiga näringar för socknen. Under 1900-talet blev orten känd för sitt sanatorium där många som insjuknat i TBC vårdades. Idag förknippas Målilla med företaget Luxo Sverige AB som tillverkar belysningar och ortens duktiga speedwayåkare i Dackarna f d Luxo-Stars.

Kyrkomiljön

Målilla kyrka och kyrkogård ligger i Mållia kyrkby utmed vägen mot Vetlanda. Kyrkbyn utgörs av en äldre villabebyggelse som ligger utsträckt utmed Vetlandavägen. På 1890-talet stod järnvägen mellan Kalmar och Linköping klar. Järnvägen drogs öster om kyrkbyn vilket gjorde att ett nytt centrum, Målilla stationssamhälle, växer fram i anslutning till järnvägsstation. Med tiden byggdes även järnväg mellan Nässjö och Oskarshamn vilken också den kom att gå genom Målilla. Mellan stationssamhället och kyrkbyn går vägen från Ålem till Linköping som längre tillbaka i tiden utgjorde en del av vägen mellan Kalmar och Stockholm. Väster om kyrkan ligger idag församlingshemmet. Byggnaden har under senare tid byggts till och rymmer samlingsal, kontor, lokaler för barn- och ungdomsverksamhet, personalutrymmen samt förråd och garage.

Prästgården låg tidigare i Kvillerum, Rosenfors. Den såldes 1972 till privatpersoner. Ny prästgård blev fastigheten Vetlandavägen 33. Denna såldes 2004.

Kyrkan

Målilla kyrka är uppförd 1822 efter ritningar av arkitekt Per Wilhelm Palmroth, Överintendentämbetet. Byggmästare var stiftsbyggmästare Johan Holmberg. Kyrkan är byggd och inredd i klassicistisk stil, representativ för sin tid. Den första större reoveringen gjordes 1913. Under 1940- och 50-talen var arkitekten Evert Milles knuten till församlingen och ledde flera arbeten i kyrkan. Två av dessa arbeten var installeringen av tornuret i lanterninen 1949 och omgestaltningen av altaruppsatsen 1953. Den senaste stora reoveringen genomfördes 1989.

Kyrkogårdens historik

Den gamla kyrkan i Målilla ska ha legat väster om dagens kyrka vilket innebär att de äldsta delarna av kyrkogården troligen finns sydväst om dagens kyrka. Av den gamla kyrkogården går idag inte att se några spår men ett svartmålat gjutjärnskors visar var Hans Drake af Hagelsrums gravhäll tidigare låg. Denna häll står idag i kyrkans vapenhus. Hällen låg ursprungligen över familjen Drakes gravkor som ska ha varit placerat i den gamla kyrkans kor.

I samband med att den nya kyrkan byggdes 1820-22 bör också kyrkogården ha påverkats. Eftersom Målilla och Gårdveda församlingar slogs samman förefaller det mycket troligt att kyrkogården utvidgades. Områdena söder om kyrkan, kvarteren C och D bör ha tillkommit vid den här tiden. Gränsen för kyrkogården i söder var troligen då liksom idag landsvägen mellan Målilla och Vetlanda.

År 1921 gjordes den första dokumenterade utvidgningen av kyrkogården. Församlingen köpte då mark av Gottfrid Thurén, Målilla kyrkby. Ritningarna gjordes av trädgårdskonsulent Sigurd Ohlsson, Kalmar. Sigurd Ohlssons förslag förkastades av Kungliga byggnadsstyrelsen. Man ansåg det vara för oroligt och alltför dyrt. Ritningarna omarbetades av Kungliga byggnadsstyrelsens medarbetare arkitekt Frej Klemming. Det nya området låg nordväst om kyrkan. De raka gångarna möttes i räta vinklar och gravkvarteren var noga avgränsade enligt de principer för kyrkogårdsanläggningar som var moderna vid den här tiden. I fonden av den

gång som gick från kyrkans västra ingång och norrut skulle ett gravkapell byggas. Det tillkom dock först några år senare. Utmed flera av gångarna planterades alléer. I gravkvarterens ytterkanter placerades köpta gravplatser och i mitten allmänna gravplatser.

År 1928 uppfördes ett gravkapell. Ritningarna gjordes av arkitekt Edv. Andersson, Stockholm. Av okänd anledning valde man dock att inte genomföra hela ritningen. Byggnaden var tänkt att uppföras i trä med tak av spån. Under kapellet skulle en källare inredas. I själva verket var det bara källaren som kom att byggas. Denna verkar dock ha byggts efter Edv. Anderssons ritningar. Byggnaden uppfördes på den del av kyrkogården som tillkom 1921 men istället för att förlägga byggnaden helt innanför kyrkogårdsmuren förlade man den i liv med kyrkogårdsmuren.

De äldsta daterade bilderna över Målilla kyrka och kyrkogård i Kalmar läns museums arkiv är två flygfotografier från 1933 och 1935. Båda bilderna visar kyrkan och kyrkogården från söder. Kyrkogårdens äldre delar är omgivna av en lummig trädkrans. Här förefaller också växa någon typ av häck, möjligen syren. På den nya delen i nordväst är unga träd planterade. Kyrkogården är i det närmaste helt belagd med grus. Det gäller även de gravplatser som tagits i bruk på utvidgningen från 1921. Majoriteten av gravplatserna är omgärdade av låga häckar men man kan också urskilja stenramar och staket. Söder om kyrkan finns flera gravkullar som är överväxta, troligen av murgröna. På flygfotografiet från 1935 skimtar gravkapellets tak bakom tornet.

Gravhällen över Hans Drake af Hagelsrums och hans maka Helena Snakenborg (Bååt) hade när den gamla kyrkan revs fått ligga kvar på sin plats. 1940-41 genomfördes reparationer och konservering av hällen. Det trasiga fundamentet lagades av lokal arbetskraft medan hällens sprickor togs om hand av konservator från Statens Historiska Museums konserveringsanstalt.

År 1943 börjar man planera för en ny utvidgning av kyrkogården. Ritningarna gjordes av arkitekt Arre Essén. Projektet stötte dock på problem. Det område norr om kyrkogården som man tänkt sig att använda krävde omfattande dräneringar vilket inte gick att göra vid den här tidpunkten. Istället fick man använda ett mindre område i norr och i väster. Trots att förslaget bantats skulle kostnaderna bli så omfattande att man valde att utföra arbetet i etapper. Förslaget till första etappens utformning kritiserades av länsarkitekt Gunnar Lindsten men verkar trots det ha genomförts. Markdjupet till berggrunden var på delar av området för grunt och man var därför tvungen att fylla på området för att gravarna skulle få lagstadgat djup. I den nordvästra delen av området gick berget i dagen och här skulle lämpliga växter planteras. I anslutning till platsen skulle också urngravplatser kunna anläggas i framtiden om behovet fanns. Gravkapellets tak gjordes om till en ceremoniplats. En trappa, som förefaller vara av kalksten byggdes, liksom en hög ”barriär” i norr. I öster och väster sattes ett smidesstaket upp. Mitt på platsen placerades ett stort kors av trä. Ett flygfotografi från 1950 visar att man då var klar med arbetet och hade tagit området i bruk. På flygfotografiet kan man se att de äldre delarna av kyrkogården var omgärdade av en trädkrans men denna verkar ha glesats ur sedan 1930-talet. Den yviga häcken i söder var också borta liksom flera träd på kyrkogården. En allé med vad som troligen var pyramidalmar som kantade gången söderut från kyrkans ingång i väster var nu borta. Fortfarande var kyrkogården till största delen belagd med grus. Det var bara de två nordligaste kvarteren på området från 1921 som var insådda med gräs. Många av de häckar som omgav gravplatserna verkar dock ha bytts mot stenramar. Gravkullarna söder om kyrkan var också borta.

Ceremoniplatsen på gravkappellets tak togs bort och taket återställdes någon gång mellan 1959 och 1961 enligt fotografier i museets samling.

Till Gårdveda flyttades en mindre bod av trä, täckt med spåntak och krönt av en kula i kopparplåt. Den stod tidigare norr om Målilla kyrka i det som idag är kvarter Z.

Den andra etappen påbörjades 1963. Även denna gång gjordes ritningarna av Arre Essén. Utformningen gjordes lik den första etappen. Arbetet drog ut på tiden men 1966 skickades förslaget på remiss till berörda instanser. Efter smärre justeringar på begäran av Väg- och vattenbyggnadsverket påbörjades arbetet. I östra delen av området ordnades urngravplatser. I väster där berg gick i dagen planerade man att ordna en plats för äldre gravvårdar.

Efter denna utvidgning var behovet av gravplatser fyllt för en tid. 1983 utvidgades dock kyrkogården på nytt. Den nya utvidgningen ligger öster om utvidgningarna från 1940- och 60-talen. Ritningarna gjordes av Britt-Marie och Lars Landin, Lund. Samma år flyttades också Drakes af Hagelsrums gravhäll in i kyrkan. I början av 1960-talet hade stenen eventuellt konserverats på nytt. Man hade också lutat den så att avrinningen skulle underlättas. För att undvika fler skador på hällen valde man nu att placera den i vapenhuset.

Nya lokaler för vaktmästeri och församlingshem byggdes 1984. I samband med den stora renoveringen av kyrkan 1988 grävdes nya ledningar för vatten och avlopp ner på kyrkogården. I samband med det gjordes en arkeologisk förundersökning som dock inte gav några nya intressanta uppgifter. Under 1990-talet har de putsade portstolparna vid kyrkogårdens ingångar renoverats vid två tillfällen.

Beskrivning av kyrkogården idag

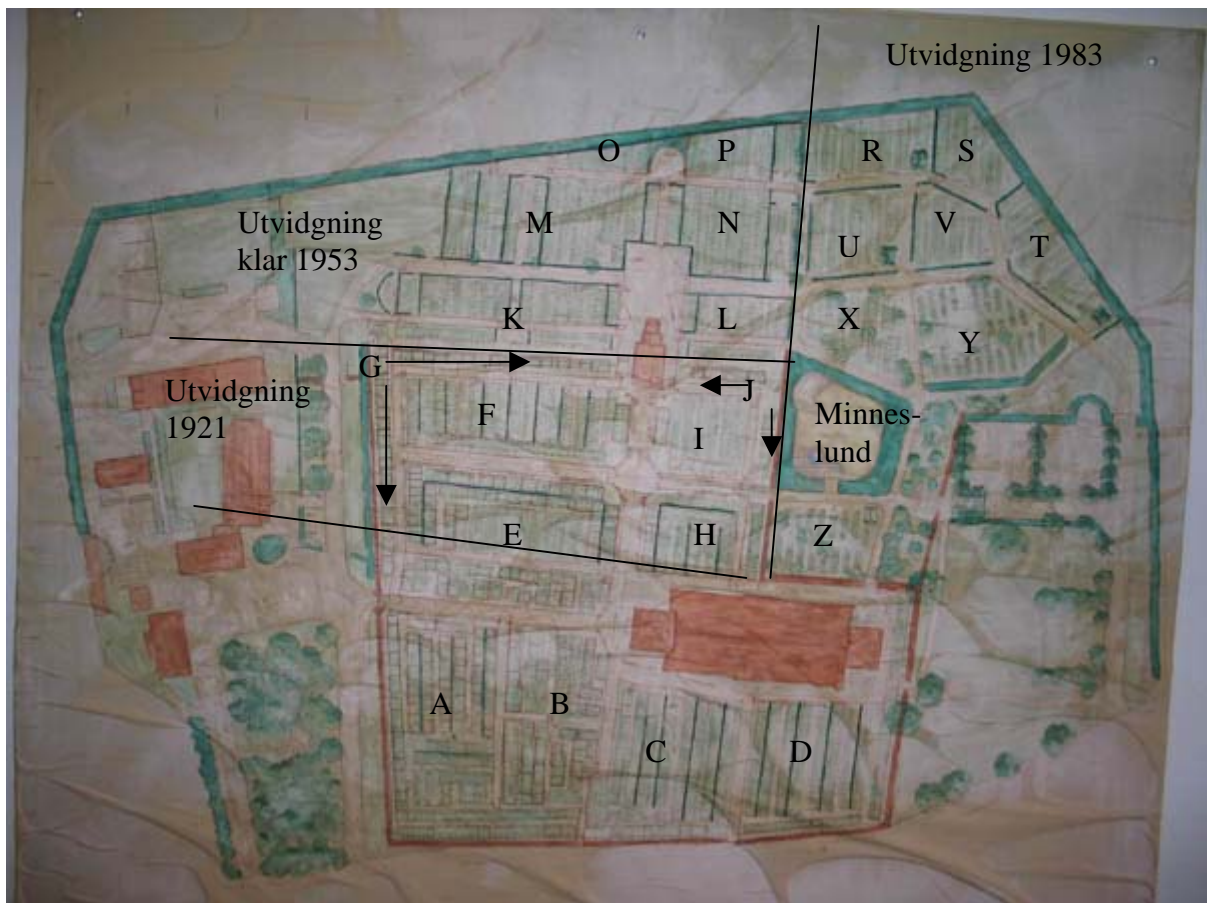
Allmän karaktär

Målilla-Gårdveda kyrka och kyrkogård ligger i Målilla kyrkby, öster om Målilla stationssamhälle, utmed landsvägen mellan Målilla och Vetlanda. Kyrkogården är en på många sätt typisk landsortskyrkogård. Närmast kyrkan ligger de äldsta gravkvarteren som har kvar en del ålderdomliga drag. Under 1900-talet har flera utvidgningar av kyrkogården gjorts som tydligt kan avläsas. I söder utgör landsvägen mellan Målilla och Vetlanda en fast gräns. Därför är kyrkogården idag främst utlagd norr om kyrkan. Kyrkogårdsområdet sluttar mot norr. Norr om kyrkogården finns den gamla kyrkogårdsmuren kvar. Även muren mellan den del som tillkom på 1920-talet och 1983 års utvidgning finns kvar. På de äldre delarna av kyrkogården växte tidigare äldre lövträd och tujor. Flertalet av dessa har tagits bort p g a ålder. En del har ersatts med unga träd som ännu inte hunnit växa till sig.

Omgärdning

I väster: Söder om kyrkogårdens huvudingång i väster består omgärdningen av en kallmurad stenmur med huggen natursten. Norr om ingången finns en kallmurad halvmur och utanför den en hög granhäck. Längst i norr saknas en tydlig omgärdning. Här utgör häckarna som omgärdar gravkvarteren samt en bergknalle kyrkogårdens gräns.

I söder: I väster en stödmur som mot öster övergår i en halvmur. Muren är kallmurad av huggen natursten. Innanför muren finns en häck av höga syrener.

Målilla-Gårdveda kyrkogård

I öster: Längst i söder en kallmurad stenmur av kanthuggen natursten som övergår i stenmur av kvaderhuggen granit. I höjd med minneslundens ersätts denna av en hög, oklippt granhäck som i sin tur övergår i en häck av bergtall.

I norr: Häck av bergtall som mot väster blandas med häck av oxel. Bakom häcken en brant sluttning.

Ingångar

I väster: I höjd med kyrkans ingång i väster markerad av runda, putsade stolpar som avfärgats i vitt och ljusgult. De är täckta med kopparplåt och kröns av knoppar av koppar. Dubbla grindar av sirligt smide som målats i grått. Norr om denna finns en ingång som markeras av kvadratiska stolpar med spritputsade ytor avfärgade i gult med släta omfattningar i vitt. De täcks av kopparplåt. Grindarna är dubbla gråmålade smidesgrindar.

I söder: I höjd med kyrkans ingång i söder finns runda portstolpar och grindar lika de i väster. Väster om denna ingång finns en trappa av granit upp till kyrkogården.

I öster: Här finns flera ingångar till kyrkogården. De beskrivs i ordning från söder mot norr. I förlängningen av den gång som går söder om kyrkan finns en öppning i muren utan stolpar eller grind. I förlängningen av den gång som går mellan kvarter H och I finns en ingång som markeras av järnstolpar och dubbelgrind i smide. Stolpar och grind är målade i grått. I nordost en ingång för transporter till plats för sopcontainer. Den markeras av järnstolpar med dubbelgrind. Stolpar och grindar är målade i grått.

Vegetation

Trädkrans: Rester av den trädkrans som en gång omgav de äldre delarna av kyrkogården finns kvar i öster. Här växer ett fåtal äldre lindar och lönnar.

Övrigt:

Utmed flera av gångarna finns alléer eller rester av gamla alléer. I väster finns en nyplanterad oxelallé utmed den gång som leder fram till kyrkans ingång i väster. Från denna kyrkans ingång går också gångar mot söder och norr. Utmed den södra gången finns gamla tujor som utgör resterna av en gammal allé. I norr finns dels äldre tujor, dels nyplanterade. I norr, utmed gränsen mellan 1960- och 1980-talet utvidgningar är lindar planterade. Inom den del som tillkom på 1980-talet växer flera björkar, oxlar både som enstaka träd och i allé, rönnar och hasselbuskar. I flera kvarter på hela kyrkogården är häckar planterade. De är i form av rygghäckar mellan rader av gravvårdar men också för att dela upp kvarteren i olika områden. Häckar av tuja, cortoneaster, måbär, oxel och spirea förekommer.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Kyrkogårdens ingång i väster. (KI Målilla kyrkog 007)

Kyrkogårdens stödmur i söder och blommande syrenhäck. (KI Målilla kyrkog 009)

Gångsystem

Gångarna används i flera fall för att avgränsa de olika kvarteren på kyrkogården. Samtliga gångar är belagda med fint grus. Två gångar utmärker sig som bredare och mer betydelsefulla för kyrkogårdens struktur. Det är dels den gång som går från en av kyrkogårdens ingångar i öster fram till kyrkans västra ingång, dels den gång i nordsydlig riktning som går framför kyrkans västra ingång. Den sistnämnda bildar en tydlig axel från vilken flera mindre gångar utgår. Gångsystemet i de äldre kvarteren söder och väster om kyrkan är rakt men inte alltid rätvinkligt. Det visar att detta område har en äldre struktur som inte har gått att ordna in i ett modernt gångsystem. Norr om kyrkan, i de områden som tillkom på 1940- och 60-talen är gångarna både raka och rätvinkliga. På det senast tillkomna området från 1980-talet finns en planlagd oregelbundenhet för att skapa variation i området.

Gravvårdstyper

Målilla-Gårdveda kyrkogård har en samling av gravvårdar som spänner från tidigt 1800-tal fram till idag. Flera av de äldsta gravvårdarna är mycket höga och påkostade. De har främst klassicistiska drag i form av symmetriska krön och typiska dekorelement som urnan. Hos några av gravvårdarna finns också nationalromantiska drag i form av oslipade ytor och asymmetriska krön. Avsikten var att föra tankarna till förhistoriska gravmonument och runstenar. Under 1920-talet blev gravvårdarna lägre. Många kyrkogårdar införde en maxhöjd. De var ofta rektangulära. Ibland gjordes de mycket breda och sammanbyggdes då med

stenramar som omgärdade gravplatsen. Några sådana exempel eller rester av dem kan man se på Målilla kyrkogård. Fortfarande var de klassicistiska influenserna tydliga men nu framförallt i form av kolonner och pilastrar. Denna typ av gravvårdar var vanlig in på 1950-talet och avlöstes då successivt av den typ av gravvårdar som varit den dominerande fram till 1990-talet nämligen den rektangulära gravvården med enkel dekor. Dekorelementen har varierat något under årtiondena. På 1960-talet var kors vanligast. Skogsdungar blev populära under 1970-talet och avlöstes på 1980-talet av olika former av blomsterslingor. Under senare år har man kunnat se en trend mot mer personligt utformade gravvårdar. Vårdarna är fortfarande låga men kan nu vara mer oregelbundna i formen. Dekoren har blivit personligare. Ibland ersätter den yrkestitlarna och berättar om något intresse som varit viktigt för den döde. Liggande gravvårdar förekommer främst på urnområden. Materialet är främst granit av olika slag men det finns också vårdar av gjutjärn, trä, marmor, sandsten och kalksten. Ett mindre antal gravplatser har kvar sin omgärdning i form av stenram, häck, gjutjärnsstaket eller pollare och kätting. Några av dessa gravplatser har också kvar sin grusbeläggning. Att ange den dödes yrkestitel är vanligast på gravvårdarna i den äldre kvarteren. Det samma gäller traditionen att ange från vilken gård eller by den döde kommer men detta i alla kvarter utom i området som tillkom på 1980-talet.

Minneslund

Minneslundan är belägen öster om kvarter I och J samt norr om kvarter Z. Platsen omges i alla väderstreck, med undantag av en del i norr, av en hög tujahäck. I väster finns också den gamla kyrkmuren som byggdes när kyrkogården utvidgades på 1920-talet. In till minneslundan leder en gång med grovt stenmjöl. Även en mindre del av minneslundan är stensatt. Mönstret är lagt med hjälp av smågatsten och gravstenar som plockats bort från kyrkogården. Här finns bänkar, perennrabatt, ställ i svart smide för blomvaser och en liten damm med en stensatt kant. En bergsknalle går idag i områdets nordvästra hörn. En rabatt är anlagd på dess sydsida. I nordöstra hörnet av området växer en stor alm. Under hösten 2006 inköptes en ljusbärare med plats för ca 40 mindre gravljus.

Minneslundan från söder. (KI Målilla kyrkog 070)

Bårhuset från norr. (KI Målilla kyrkog 071)

Byggnader

Gravkapellet byggdes 1928 efter ritningar av Edv. Andersson, Stockholm. Under en period på 1940-50-talet var husets tak omgjort till ceremoniplats. Senast 1961 återfick det sitt ursprungliga utseende som det har kvar än idag. Fasaderna är dels av kvaderhuggen granit, dels av gråmålad stående träpanel. Taket är belagt med kopparplåt. Byggnaden har ett smalare, nedsänkt entré parti i norr. Dörrarna är klädda med kopparplåt. I söder finns ett lunettfönster, i öster och väster runda fönster och i norr fyra kvadratiska fönster. Gången ner

till entrén är belagd med smågatsten med stödmurar av kvaderhuggen sten på sidorna. På var sida om gången finns perennrabatter.

Väster om kyrkogården ligger Kyrkans Hus. Det består av sockenstugan från 1808, samlingsalen från 1989-1990, vaktmästeriet från 1984 och pastorsexpeditionen från 2005. Eftersom de olika delarna är från olika tider har bygganderna olika stilar men samtliga har stående, rödmålad träpanel med vita foder och tak täkt med tegel.

Övrigt

Kyrkogården saknar en ordnad plats för gravvårdar som tagits bort från kyrkogården. De ligger idag samlade på en plats norr om vaktmästeriet, i förlängningen av den häck av bergtall som omgärdar kyrkogården i norr.

I Målilla fanns ett sanatorium. De flesta av patienterna som avled transporterades till hemsocknen. Den döde lades i en särskild trälåda och skickades i en speciell järnvägsvagn märkt med ett kors. Om det inte fanns möjligheter att transportera hem den döde begravdes de på Målilla kyrkogård. De lades då troligen i kyrkogårdens allmänna linje.

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning Kvarter A och B

Allmän karaktär

Kvarteren A och B är belägna i kyrkogårdens sydvästra hörn. I norr avgränsas båda kvarteren av den gång som leder fram till kyrkans ingång i väster och i söder av kyrkogårdsmuren. Kvarter A avgränsas även i väster av kyrkogårdsmuren och kvarter B avgränsas i öster av en mindre grusgång. En grusgång skiljer de båda kvarteren åt. Båda kvarteren delas också på mitten av grusgångar i öst-västlig riktning. En del mindre gångar i kvarteren har såtts in med gräs men deras sträckning kan ännu avläsas. Kvarteren A och B tillhör de äldsta på kyrkogården.

Delar av kvarteren A och B från kyrkans torn.
(KI Målilla kyrkog 005)

Rad med grusbelagda gravplatser i västra delen av kvarter A. (KI Målilla kyrkog 024)

I norra delen av kvarter B står idag ett gjutjärnskors som visar platsen för Målilla gamla kyrka. Här finns även ett gjutjärnskors som visar platsen för familjen Drakes gravkor. Vi vet att i äldre tider var kyrkogårdarna framförallt utlagda söder om kyrkan. Det gör det troligt att de södra delarna av kvarter A och B brukades som kyrkogård redan när den första kyrkan i Målilla byggdes. Troligen fick de båda kvarteren mycket av sin utformning när den nya kyrkan stod klar på 1820-talet. Kvarteren har brukats kontinuerligt fram till idag. Delar av

kvarteren har lagts om och här har man försökt att ordna dem på ett mer effektivt och modernt sätt. Det har dock inte alltid gått och flera av gravplatserna har en placering som idag kan synas ologisk. Det är dock detta som ger kvarteren dess karaktär.

Gravvårdstyper

Intrycket av de båda kvarteren domineras av de höga stående gravvårdarna från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Den äldsta gravvården i kvarter A är från 1887 och i kvarter B från 1886. Åldersmässigt är de båda kvarteren blandade. Majoriteten av gravvårdarna är dock från mitten av 1900-talet och därefter. De är låga och rektangulära till sin utformning. En del av dessa vårdar har kvar sin ursprungliga omgärdning medan man vid andra kan se rester av omgärdningen eller ana sig till att den funnits på gravvårdens utformning. Den vanligaste formen av omgärdning är stenram men det finns också buxbomshäckar, pollare och kätting samt gjutjärnsstaket. En sammanhängande rad med omgärdade gravplatser belagda med grus finns i västra delen av kvarter A. En av dessa gravplatser är belagd med kalkstensplattor. Materialet i gravvårdarna är främst grå och svart granit men även röd förekommer. Förutom granitvårdar finns två gjutjärnskors, tre urnor av gjutjärn, två gravvårdar av sandsten och en gammal smidesvård. Den sistnämnda står uppställd som dekoration i nordöstra hörnet av kvarter B. Att ange den dödes yrkestitel är relativt vanligt i de båda kvarteren. Det är framförallt titlar från de övre samhällsskiktet t.ex. godsägare, friherre, fabrikör och lantbrukare. Socknens historia som bruksort och plats för sanatorium märks genom titlarna smedmästare och sjukhusintendent. Yrkestitlar som idag är helt bort är rusthållare, orgeltrampare och ringare. Att ange från vilken gård eller by den döde kommer är relativt vanligt.

Gravplats omgärdad av pollare och kätting. Den höga svarta gravvården är från 1891 då Carl Ludvig Thunberg, Kråkeryd, avled. Gjutjärnsurnan på stensockeln är Sigrid Hedenstjärnas gravvård från 1892. Kvarter A. (KI Målilla kyrkog 026)

Gravvård över lantbrukaren L P Andersson Ljungby Gårdveda från 1922. Södra delen av kvarter A. (KI Målilla kyrkog 027)

Övrigt

I kvarter B finns två minnesvårdar i form av järnkors. Det ena markerar platsen där altaret i Målilla gamla kyrka ska ha stått och det andra platsen för familjen Drake af Hagelsrums gravkor.

På Målilla kyrkogård finns flera gjutjärnskors av den här typen. Denna gravvård återfinns i kvarter A. (KI Målilla kyrkog 025)

Smidesvård uppställd i nordöstra hörnet i kvarter B. (KI Målilla kyrkog 029)

Till vänster i bild järnkorset som markerar platsen för Målilla gamla kyrka. I bildens mitt syns korset som markerar var familjen Drake af Hagelsrums gravkor låg. Kvarter B. (KI Målilla kyrkog 030)

Påkostad gravvård i kvarter B av kalksten från 1930-talet över godsägaren Bengt Sporning och hans familj. Familjen ägde gården Christineberg. I gräset syns rester av den stenram som en gång omgärdade gravplatsen. (KI Målilla kyrkog 032)

Kulturhistorisk bedömning

De båda kvarteren utgör de äldsta delarna av Målilla kyrkogård. Trots att kvarteren har lagts om kan man här ändå se spår av en äldre struktur. Raderna med gravvårdar är t.ex. inte alltid helt raka. Fler gravgravplatser har omgärdningar, grusbeläggning eller spår av omgärdningar kvar. Dessa visar på äldre typer av gravplatsutformningar som tidigare var mycket vanliga inte bara på Målilla kyrkogård. Tillsammans bidrar dessa spår till kvarterens karaktär och utgör en viktig del av kyrkogårdens historia. Till kvarterens ålderdomliga karaktär bidrar

också de äldre, i flera fall, påkostade gravvårdarna i kvarteren. Flera av dessa vårdar påminner om personer som varit viktiga i Målillas historia. De har därför såväl lokal- och personhistoriskt som socialhistoriskt värde. Gravvårdar av gjutjärn och smide samt staket av gjutjärn ska införas på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter C och D

Allmän karaktär

Kvarteren C och D ligger rakt söder om kyrkan. De avgränsas i norr av kyrkan med undantag av nordöstra delen av kvarter D som sträcker sig öster om kyrkan. I söder är kyrkogårdsmuren gräns liksom i östra delen av kvarter D. I väster utgör en gång gräns mellan kvarter C och B. Mellan de båda kvarteren går en gång från kyrkogårdens ingång i söder till kyrkans södra ingång. De båda kvarteren tillkom troligen åren efter att den nya kyrkan stod klar men har under 1900-talet lagts om. Idag är gravvårdarna placerade i ryggställda rader vända mot öster eller väster med häckar av tuja, cortoneaster eller liguster emellan. En del gravvårdar är också placerade i rader utmed kyrkogårdsmuren i söder och öster.

Kvarter C från sydväst. I förgrunden syns Familjen Hults gravplats omgärdad av ett gjutjärnsstaket. Den äldsta dateringen på gravvården är över prosten L B Hult död 1812. (KI Målilla kyrkog 034)

På Målilla kyrkogård finns få trävårdar bevarade. Denna står i sydöstra delen av kvarter C. Inskriptionen är borta. (KI Målilla kyrkog 038)

Gravvårdstyper

Även i kvarteren C och D är det de höga stående gravvårdarna som man först ser när man tittar ut över området. Här sticker de upp som utropstecken över rygghäckarnas enhetliga höjd. Den äldsta gravvården i området är från 1812. Det är familjen Hults gravplats omgärdad av gjutjärnsstaket i sydvästra delen av kvarter C. I kvarter D är den äldsta gravvården från 1828. Det är en sandstensvård som står öster om kyrkan. Båda kvarteren har brukats kontinuerligt fram till idag men gravvårdar från 1900-talets andra hälft dominerar. Majoriteten av gravvårdarna är av svart eller grå granit men även röd förekommer. Förutom granit finns två gjutjärnskors, en urna av gjutjärn, en trävård, en av kalksten, tre sandstensvårdar och åtta marmorvårdar. Två gravplatser i kvarter C är omgärdade av gjutjärnsstaket och en i kvarter D av stenram. I östra delen av kvarter D finns också en gravplats omgärdad av stenmur. Yrkestitlar är vanligast i kvarter D. Här finns titlar som hemmansägare, kyrkoherde, vagnmakare, kronojägare, filare, distinctionskorpral samt båtsman. På ungefär hälften av gravvårdarna anges från vilken gård eller by den döde kommer.

Övrigt

Titeln distinktionskorpral stavas på gravvården Dest. korpral. Fram till 1858 var det en titel som man erhöll efter att ha avlagt underofficersutbildning. Mellan 1858 och 1915 motsvarade titeln den högsta korpralsgraden men under den här tiden utnämndes ett antal lämpliga korpraler till den högre titeln. Ingen särskild examen krävdes. Titeln försvann 1915 och ersattes då med titeln furir.

Kulturhistorisk bedömning

Även kvarteren C och D har en långhistoria vilket de ålderdomliga dateringarna på gravvårdarna visar. Kvarteren har dock genomgått en omläggning som varit konsekvent. När denna gjordes har inom ramen för detta arbete inte gått att fastställa men med tanke på kvarterens utformning bör den ha gjorts i perioden 1930-50. Utformningen med ryggställda rader av gravvårdar med häckar emellan var vanlig under den perioden. Hos flera av gravvårdarna finns såväl person- som lokalhistoriska värden. Det socialhistoriska värdet blir här också tydligt då de stora påkostade gravvårdarna ställs i relation till enklare vårdar t.ex. trävården. Gravvårdar av trä är idag ovanliga på våra kyrkogårdar. De bör därför skötas så att deras livslängd förlängs så långt möjligt. Gravvårdar från mitten av 1800-talet, vårdar av gjutjärn samt staket av gjutjärn ska införas på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter D. Vagnmakare Josef Adolfssons, från Målilla stations-samhälle, familjegrav. Vården är av marmor. Just den här typen av marmorkors är vanliga på Målilla kyrkogård. (KI Målilla kyrkog 039)

Kvarter D. Organisten Pehr Bergstrand och hans makas gravvård i kvarter D öster om kyrkan. Hustrun dog 1828. Gravvården är av kalksten. (KI Målilla kyrkog 028)

Kvarter E-J

Allmän karaktär

Kvarteren är belägna norr och nordväst om kyrkan. Området delas av den gång som går från kyrkans västra ingång och norrut. Gången kantas av tujor. Väster om gången ligger kvarteren E, F samt G. Det sistnämnda kvarteret består av två rader med gravvårdar som bildar en vinkel. Detta kvarter ramar in området i väster och norr. Öster om gången ligger kvarteren H, I och J. Kvarter J har här samma utformning och funktion som kvarter G. Området väster om gången är större än det östra. Kvarter E består av två delar. Den äldsta delen längst i söder är troligen samtida med kyrkan. Här är gravvårdarna oregelbundet uppställda. Den norra delen har en tydlig struktur med ryggställda gravvårdar och häck av cortoneaster som bildar en ram runt kvarteret i väster, norr och öster. Dessa gravplatser anlades som köpegravplatser. Där innanför är gravvårdarna placerade i rader vända mot öster. Även kvarter H har en ryggställd ram efter samma princip som i kvarter E men innan för denna är gravvårdarna ryggställda

med häckar emellan. Häckmaterialet i kvarter H är tuja. I kvarter F är en rad med gravvårdar i kvarterets södra del vända mot söder. Innan för denna rad är gravvårdarna ryggställda och vända mot öster eller väster. Kvarter I har även det en rad med gravvårdar i söder. Övriga gravvårdar är placerade i rader och vända mot öster eller väster. De inre delarna av kvarteren E, F, H och I har genomgått en omläggning men man kan ännu se spåren av linjegravsområden i de fyra kvarteren. I kvarter G och J växer björkar. Frånsett de södra delarna av kvarter E ger området ett enhetligt och ordnat intryck.

Gravvårdstyper

De sex kvarteren domineras av gravvårdar från perioden 1920-1960. De är framförallt låga och rektangulära till karaktären med många av de dekorelement som var vanliga under den här tiden. I några fall kan man genom gravvårdarnas utformning ana att de en gång haft någon form av omgärdning. Här finns också ett mindre antal höga stående gravvårdar från 1900-talets början samt gravvårdar från 2000-talet. Den äldsta gravvården är från 1812 vilket är den äldsta gravvården på Målilla kyrkogård. Den finns i sydöstra delen av kvarter E. Om denna ligger på sin ursprungliga plats eller har flyttats är inte känt. De äldsta resterna av linjegravsområde är från 1922 och finns i kvarter H. Från 1928 fortsätter linjen i kvarter F, 1936 i kvarter I och 1941 i kvarter E. Linjen upphör där 1952. Linjegravvårdarna är små och enkla men har samma utformning och dekorelement som gravvårdar på köpta gravplatser från samma tid. I några fall kan man se att gravvårdar över makar som avlidit vid olika tillfällen och därmed fått sina gravplatser på olika platser i linjen har flyttats samman. I kvarter J har den östra delen använts särskilt för barngravar. Gravvårdarna är främst av grå granit men även svart och röd förekommer. Fyra gravvårdar är av gjutjärn, fyra av sandsten, en av marmor, och en vitmålad trävård. I sydöstra delen av kvarter E står en smidesvård, lik den i kvarter B, uppställd. Tre gravplatser är omgärdade av stenram och belagda med grus, två omgärdas av gjutjärnsstaket och en av tujahäck. Den sistnämnda samt en av gravplatserna med gjutjärnsstaket är belagda med grus. Yrkestitlar förekommer i samtliga kvarter men är vanligast i kvarter E. Den vanligaste är hemmansägare men här finns också titlar som regementsskrivare, åkeriägare, gjutare, trädgårdsmästare, syssloman, grenadiär och tandläkare. På omkring hälften av gravvårdarna är angivet från vilken gård eller by den döde kommer.

Kvarter E från sydost. I förgrunden syns de äldsta delarna av kvarteret. Gjutjärnsvården mitt i bilden är regementsskrivare herr E. Callerstöms och hans makas gravvård. Han avled 1812. På vårdens baksida står texten: "Åt Dygden, Ömheden och Wördnaden af Arkänslan, Sorgen och Sagnaden".
(KI Målilla kyrkog 043)

Kvarter F från öster. till höger i bilden syns tre små gravvårdar av svart granit. De är några av de kvarvarande resterna av det linjegravsområde som tidigare fanns i kvarterets mitt.
(KI Målilla kyrkog 045)

Kulturhistorisk bedömning

De sex kvarteren tillkom 1921 då kyrkogården utvidgades. Området har en för tiden typisk anläggningsform med köpta gravplatser i kvarterens ytterkanter och linjegravsområden i dess mitt. Det finns en noggrann plan för gravvårdarnas placering som man följt och som gör att området utnyttjats effektivt. På flera av våra kyrkogårdar kan vi idag hitta områden med den här utformningen. De representerar det tidiga 1900-talets syn på kyrkogården och visar på vilka behov som då fanns. Även om gravplatserna, i synnerhet de köpta, har förlorat mycket av sin ursprungliga utformning så finns spår av kvarterens ursprungliga utformning kvar. Området utgör därför ett viktigt led i kyrkogårdens utvecklingshistoria. Linjegravsområden var tidigare en mycket vanlig företeelse på våra kyrkogårdar. Här begravdes socknens fattiga. Därför har linjegravsområdena idag ett socialhistoriskt värde i kontrast till de köpta gravplatsernas påkostade gravvårdar. I enskilda gravvårdar finns person- och lokalhistoriska värden att värna. Det gäller i synnerhet de äldre vårdarna i kvarter E. Gravvårdar av trä var tidigare mycket vanliga på våra kyrkogårdar. De som finns kvar utgör rester av en vanlig gravvårdstradition och de bör vårdas så att deras livslängd förlängs. Gravvårdar från mitten av 1800-talet, gravvårdar av gjutjärn och smide samt staket av gjutjärn skall införas på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter I från sydväst. (KI Målilla kyrkog 050)

Kvarter I. Två linjegravvårdar över Karl Johansson och hans hustru Sofia som flyttats samman. Sofia dog 1939 och Karl 1946. Det är Karls gravvård som flyttats. (KI Målilla kyrkog 051)

Kvarter K-P

Allmän karaktär

Kvarteren K-P är belägna i kyrkogårdens nordvästra del. Området ligger lägre än de tidigare beskrivna områdena. För att binda samman de olika delarna har gången som går norrut från kyrkans västra ingång gjorts långsluttande i gränsen mellan 1920-talets och 1950-talets utvidgningar. I gränsen mellan de båda områdena ligger också bårhuset. Liksom kvarteren E-J delas området i en östlig och en västlig halva. I väster ligger kvarteren K, M och O medan kvarteren L, N och P ligger i öster. De tre sistnämnda är till ytan ca ½ av det västliga området. Kvarteren är ordnade så att häckar skärmar ytterkanterna i två eller tre riktningar. Mot denna häck kan gravvårdar vara placerade, vända ut från kvarteret. Även inne i kvarteren kan gravvårdar vara ryggställda mot häcken men de är framförallt placerade i rader vända mot öster på områdets västra del och mot väster på områdets östra del. Häckarna är tuja eller cortoneaster. I västra delen av kvarter M och östra delen av kvarter N är platser avsatta för urnor. Förutom häckarna är växtligheten sparsam. I västra delen av kvarter K växer en knuthamlad lind och i östra delen av samma kvarter finns en rhododendron.

Kvarter K från väster. (KI Målilla kyrkog 053)

Kvarter L från väster. (KI Målilla kyrkog 054)

Gravvårdstyper

Området anlades på 1950-talet. De äldsta gravvårdarna från 1953 finns i kvarteren K och L. Därefter har kvarteren successivt tagits i bruk. Det yngsta kvarteret är kvarter P vars äldsta gravvård är från 1982. Gravvårdarna är typiska för den här tiden. De äldsta vårdarna har kvar en del dekorelement typiska för 1930- och 40-talets vårdar. Med tiden blir dock gravvårdarna alltmer enhetliga och dekoren alltmer sparsam och förenklad. Materialet är främst grå granit men även röd och svart förekommer. Fem gravvårdar är av marmor, en av smide och en av trä. Bland urngravvårdarna i kvarter N är samtliga liggande utom en. Att ange den dödes yrkestitel är ovanligt. De titlar som finns är t.ex. byggmästare, grundläggare, pastor och lärare i italienska. Från vilken by eller gård den döde kommer anges på mindre än hälften av gravvårdarna.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren K-P tillkom i två etapper på 1940-talet och 1960-talet. Området har en enhetlig struktur. Gravvårdarna är låga och enkla till sin utformning och dekor vilket är helt i tidens anda. I anläggningsformen finns ett rationellt och effektivt tänkande när det gäller användningen av marken. I det fortsatta bruket av området bör denna karaktär bevaras. Inom området finns också ett nytt inslag på kyrkogården i form av gravplatser avsatta för urnsättning.

Urngravsområdet i kvarter N från norr. (KI Målilla kyrkog 057)

Ovanlig gravvård från 1970-talet i kvarter O. (KI Målilla kyrkog 060)

Kvarter R-Z

Allmän karaktär

Kvarteren anlades 1983 och ligger i kyrkogårdens nordöstra del. Gravplatser har tagits i bruk i kvarteren R, S, U, X och Y. Kvarteren är oregelbundna till formen. De avgränsas av grusgångar och i två eller tre riktningar av låga måbärshäckar. I några av kvarteren är oxlar planterade tillsammans med måbärshäckar vid servicestationerna. I kvarter X växer också ett antal björkar. Kvarter Y är ett urnkvarter anlagt som en skogsdunge med björkar, rönnar och hasselbuskar.

Gravvårdstyper

Den äldsta gravvården är från 1988 och finns i kvarter R. Kvarteren har därefter tagits i bruk utan någon särskild ordning. Gravvårdarna är låga och stående. De är antingen rektangulära till formen eller asymmetriska. Flera är blankpolerade med enkel dekor. Vanliga typer av dekor är blommor och kors. Flertalet av urngravplatserna i kvarter Y har liggande gravvårdar. I området finns en yrkestitel angiven, boktryckare i kvarter U. På majoriteten av gravvårdarna anges inte från vilken by eller gård den döde kommer.

Kvarter U från nordost. (KI Målilla kyrkog 064)

Kvarter Y från väster. (KI Målilla kyrkog 066)

Kultuhistorisk bedömning

Området har fått en för tiden typisk anläggningsform. Mer växtlighet har planterats. Minneslunden och urnlunden utgör nya inslag på kyrkogården.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET

På Målilla kyrkogård har människor begravts under lång tid. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och yrkestitlar. På Målilla kyrkogård förekommer yrkestitlar såsom exempelvis kyrkoherde, hemmansägaren, fabrikör, sjukhusintendent, gjutare, smedmästare, trädgårdsmästare och föreståndarinna vilka alla vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten. Den dödes hemort är angiven på ungefär hälften av gravvårdarna.

Målilla kyrkogård har troligen sina rötter i senmedeltiden. Den äldsta kyrkogården låg troligen söder om de träkyrkor som föregått dagens kyrka. Området motsvaras idag av södra delarna av kvarteren A och B. När den nya kyrkan stod klar 1822 innebar det att kyrkogården utvidgades söder och väster om kyrkan motsvarande kvarteren A-D samt södra delen av kvarter E. Detta område utgjorde kyrkogården fram till 1921 då man började anlägga ett nytt område, kvarteren E-J, norr och nordväst om kyrkan. Området fick en för tiden typisk utformning med köpta gravplatser i kvarterens ytterkanter och linjegravsområden i dess mitt. Nästa område som lades till kyrkogården var kvarteren K-P. Detta område tillkom i två etapper på 1940- och 1960-talet. Detta område har en enkel utformning med gravvårdarna placerade i rader. Det är enhetligt och rationellt. Den senaste utvidgningen gjordes på 1980-talet. Då tillfördes nya företeelser som minneslund och urlund.

Eftersom kyrkogården brukats under lång tid finns här flera olika typer av gravvårdar från mitten av 1800-talet och fram till idag. Ett fåtal gravplatser har kvar sin omgärdning och grusbeläggning. Dess utgör en sista rest av en typ av gravplatsutformning som varit mycket vanlig på Målilla kyrkogård. Samtliga dessa gravplatser bör därför bevaras. Gravvårdar från 1800-talets mitt, vårdar av gjutjärn och smide samt gjutjärnsstaket skall införas på församlingens inventarieförteckning.

I anslutning till kyrkan finns byggnader som berättar om platsens betydelse som centrum för administration och service i socknen och kyrkbyn. Kulturhistoriskt värdefulla och viktiga för upplevelsen av kyrkogården är trädkransen kring kyrkogården, kyrkan, bårhuset, kyrkogårdsmuren, grusgångarna och sockenstugan.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur med de olika tidsskikten som speglar olika skeden i kyrkogårdens utveckling.
- Flera av gravvårdarna har ett person- eller lokalhistoriskt värde som berättar om Målillas historia.
- Kyrkan, kyrkogården och den omgivande bebyggelsen utgör tillsammans en värdefull kulturmiljö som vittnar om platsen betydelse som kyrkligt och administrativt centrum i bygden.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet

Kalmar läns museums topografiska arkiv

Kulturmiljöbild, Riksantikvarieämbetets digitaliserade bildarkiv

Lantmäteriet

Sockenkyrkoprojektet, Riksantikvarieämbete

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Erixon, Sigurd (red), Sveriges bebyggelse II, Uddevalla 1958

Hammarskjöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Hägelåkra byalag, Målilla bygd i förändring, 2001

Karlson, Nils, Målilla storhetstid från 1895-1950-talet, Virserum 2001

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Muntliga uppgifter kyrkoherde Marita Rosén och kyrkvaktmästare Torbjörn Creutz.